Büşra KARATAŞ

Hz. Peygamber ve İktisat

İktisat ve medeniyetin temel aktörü insandır.[1] Üreten ve tüketen insan olduğu için toplumun iktisat anlayışı insana bakışına da ışık tutar. İslâm'ın ortaya koyduğu iktisat anlayışında çalışmak, insanın Allah'a karşı kulluğunun ve toplumsal sorumluluğunun bir parçasıdır.

Kur'an-ı Kerîm, kader deyip insanın pasif olarak beklemesini istemez. Gayret gösterip emek vererek bir şeyler elde etmesini öğütler. "İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır[2]" ayeti, emek ile netice arasındaki ilahî dengeyi ortaya koyar. "Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın[3]" emri de ibadet ile çalışma arasında herhangi bir karşıtlık bulunmadığını gösterir. Mümin, mescit ve çarşı arasında bir tercih yapmak zorunda değildir. Her ikisini de Allah'ın rızasını gözeterek yaşamakla mükelleftir. Bu sebeple İslâm medeniyetinde çalışmak, sadece geçim kaynağı anlamına gelmez. Helâl rızık peşinde koşmak ibadet sayılmıştır ve ailesinin nafakasını temin etmek için gayret eden kimsenin Allah yolunda olduğu bildirilmiştir.[4] Malın çok olmasından ziyade kazancın helâl ve bereketli olmasına özen gösterilmiştir. Büyüklerimizin de dediği gibi helal olan bir lira haram olan bin liradan evladır.

İslam'da üretim teşvik edilmişse de merkezde her daim ahlâk olmuştur. Bu anlayışın en güzel örneği ise şüphesiz Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'dir (sav). O, peygamberlik vazifesi kendisine verilmeden önce de toplumun içinde çalışan, emek veren, ticaret yapan ve güvenilirliğiyle bilinen bir insandı. Nübüvvetten sonra ise devlet başkanı, hâkim, komutan, öğretmen gibi pek çok görevi aynı anda yürütmesine rağmen emeğin değerini hiçbir zaman göz ardı etmemiştir. Mescid-i Nebevî'nin inşasında bizzat çalışmış ve kerpiç taşımıştır.[5] Aynı şekilde Kuba Mescidi yapılırken de yine bizzat kendisi çalışmış, taşıdığı ağır taşları ellerinden alıp yardımcı olmak isteyen sahabelerine bir başkasına yardım etmelerini söylemiştir.[6]

Resûlullah'ın hayatı, İslam'daki çalışma düşüncesini ortaya koymuştur. Çobanlık kişiye sabır ve sorumluluk öğretirken, ticaret hayatı güven ve dürüstlüğün ehemmiyetini göstermiştir. Peygamber'in Medine'de kurduğu pazar da ticarette rekabetin ahlâkî kurallarla

---

[1] Bulut, M. (2020). *Medeniyet Ve İktisat*. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 16(59), s.98

[2] Necm 53/39

[3] Cum'a 62/10

[4] Kim yaşlı anne-babasını geçindirmek için çalışırsa, o Allah yolundadır. Kim çocuk yaştaki evlatlarının rızkı için çalışırsa, o da Allah yolundadır. Kim kendi geçimini temin etmek için çalışırsa, o da Allah yolundadır." *(bk. Beyhaki, es-Sünenu's-Sağir, 3/191)*

[5] Kaya, N. (2017). Medine tarihçisi Semhûdî (ö.911/1506) ve Vefâü'l-Vefâ adlı eseri (Tez No. 481419) [Yüksek lisans tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ]. Ulusal Tez Merkezi.

[6] Algül, H. (1996). 'Mescid-i Kubâ'. TDV İslâm Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-kuba#1 (10.09.2026).

birlikte yürütülebileceğini ortaya koymuştur. Faiz[7], ihtikâr[8] (karaborsacılık), aldatma ve ölçü-tartıda hile[9] gibi uygulamaları yasaklaması ise ticarette hak ve adaletin korunmasına verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Allah Resulü (sav) bazı ihtiyaçlarını temin etmek için zaman zaman Medine pazarına giderdi. Bu gidişlerinde de pazarda olanlardan haberdar olurdu. Bir gün pazarda dolaşırken bir buğday yığını dikkatini çekti. Buğdayı satan adamın yanına gelerek buğdaya elini daldırdı. Ancak buğdayın altı göründüğü gibi çıkmamıştı. Buğdayın altında parmakları ıslanan Peygamberimiz satıcıya ıslaklığın sebebini sorduğunda, satıcı ıslaklığın yağmurdan kaynaklandığını söyledi. Bunun üzerine Efendimiz, *"*Öyleyse insanların görmeleri için ıslak olan kısmı üste koyman gerekmez miydi?*[10]"* buyurdu. Peygamberimiz (sav) bu sorusuyla ticaret ahlâkının önemine dikkat çekmişti. Satılacak olan mal olduğu gibi gösterilmeli, kusuru varsa gizlenmemelidir. Başka bir rivayette ise aynı hassasiyet daha genel bir ifadeyle şöyle dile getirilmiştir: *"Müslümanlar arasında aldatma olamaz! Bizi aldatan, bizden değildir![11]"* Bu ilke, şekil değiştirse de özünde geçerliliğini korumaktadır. Islak buğdayı gizlemek de ürünün eksik veya yanıltılarak tanıtılması da bir aldatma olarak nitelendirilmelidir.

Dijitalleşme dönemiyle birlikte etkisi artan gelir eşitsizliği ve iş ahlâkındaki zayıflama benzeri durumlar modern insanın hayatındaki problemler arasında yerini almıştır. Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığında, onun, insanlara nasıl çalışıp harcayacaklarını ve ellerindeki nimetlere nasıl bereket katacaklarını öğretmiştir. Onun hayatında emek de ticaret de vardı; ama bunların hiçbiri hırsa ya da fırsatçılığa dönüşmedi. Hz. Peygamber mala hiçbir zaman gönül bağlamamış, elinde olanı paylaşmış ve ümmetini de buna teşvik etmiştir.

Bu dengenin nereden geldiğini anlamak için Hz. Peygamber'in daha çocukluk ve gençlik yıllarına, onu bu ahlâkla yoğuran ilk tecrübelerine bakmak gerekir. Mekke, tarıma elverişli arazilere sahip değildi. Yemen'den Şam'a uzanan ticaret yolları üzerinde bulunan Mekke, kervan hareketliliği sayesinde ekonomik canlılığını koruyan bir şehirdi. Kureyş kabilesi de özellikle yaz ve kış seferleriyle ticari nüfuzunu genişletmişti. Kureyş sûresinde[12] bu seferlere işaret edilmesi, ticaretin Mekke toplumundaki merkezi konumunu göstermektedir. Hz. Muhammed (sav), böyle bir şehirde dünyaya geldi; ancak hayatı pek de rahat geçmedi. Babasını daha doğmadan yitirdi; altı yaşında annesini, sekiz yaşında ise dedesini kaybetti. Ardından amcası Ebû Tâlib'in himayesine girdi. Küçük yaşta yaşadığı bu kayıplar, onu hayatın zorluklarıyla erken yaşta tanıştırdı.

Hz. Peygamber'in ilk çalışma tecrübelerinden biri çobanlıktır. Buhârî'de nakledilen meşhur bir hadiste Resûlullah şöyle buyurur: "Allah'ın gönderdiği her peygamber mutlaka

---

[7] Bakara 2/278-279 - Ebû Dâvûd, Büyû', 5 - *"Bilesiniz ki! Câhiliye faizlerinden olan tüm faizler kaldırılmıştır. Anaparalarınız ise sizindir. Haksızlık etmeyecek ve haksızlık da görmeyeceksiniz. Bilesiniz ki! Câhiliye devrinin bütün kan davaları kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdülmuttalib'in oğlu Hâris'in kan davasıdır..."* / Hadislerle İslâm Cilt 6 Sayfa 182

[8] İbn Mâce, Ticâret, 6 - Dârimî, Büyû', 12 / Hadislerle İslâm Cilt 5 Sayfa 113

[9] Mutaffifîn, 83/1-4. - Rahmân, 55/8-9. - Şuarâ, 26/181-182. / Hadislerle İslâm Cilt 5 Sayfa 112

[10] Müslim, Îmân, 164.

[11] Dârimî, Büyû', 10; Hadislerle İslam, c. 3, s. 507.

[12] Kureyş'i ısındırıp alıştırdığı; onları kışın (Yemen'e) ve yazın (Şam'a) yaptıkları yolculuğa ısındırıp alıştırdığı için, Kureyş de, kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve onları korkudan emin kılan bu evin (Kâbe'nin) Rabbine kulluk etsin. ﴿106:1-4﴾

koyun gütmüştür." Sahâbîler, "Siz de mi ey Allah'ın Resûlü?" diye sorduklarında, "Evet, ben de Mekkelilere ait koyunları belli bir ücret karşılığında güttüm.[13]" cevabını vermiştir. Efendimiz, böylelikle çalışmanın küçültücü bir şey olmadığını göstermiştir. Çobanlık, sürüyü korumak, otlak bulmak, kaybolan hayvanı aramak gibi sabır ve sorumluluk isteyen bir iştir. Bazı İslâm âlimleri, peygamberlerin çobanlık yapmasının hikmetlerinden biri olarak bunun insanları yönetmeye hazırlayan bir tecrübe olduğuna dikkat çekmişlerdir. Zira dağınık bir sürüyü bir arada tutmayı öğrenen kimse, ileride insanların farklı karakterleriyle de daha sağlıklı ilişki kurabilir.

Hz. Muhammed'in (sav) küçük yaşta ücret karşılığında çalışması, İslam'ın emek anlayışı açısından ayrıca önemlidir. Resulullah Efendimiz hazır bir servetin gölgesine sığınmamış, emek vermiştir. Nitekim çalışmayı teşvik eden pek çok sözü vardır. Bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir lokma yememiştir.[14]" Zübeyr b. Avvâm'dan (ra) nakledilen bir başka hadiste ise insanlardan istemek yerine çalışmanın daha faziletli olduğunu ifade etmiştir: "Sizden birinizin urganını alıp (dağa gitmesi), sırtında bir bağ odun getirip satması ve böylece Allah'ın onun itibarını koruması, bir şey verip vermeyecekleri belli olmayan kimselerden dilenmesinden daha hayırlıdır.[15]"

Gençlik yıllarına gelindiğinde Hz. Muhammed (sav), Mekke'nin canlı ticaret ortamının içinde yer almaya başlamıştı. Tüccarlar, Yemen'den çeşitli mallar getiriyor; Şam taraflarına ise Arap yarımadasının ürünlerini götürüyorlardı. Bu yolculuklar haftalar, hatta aylar sürebiliyor; çöl şartları, saldırı tehlikeleri ve ticari riskler sebebiyle ciddi tecrübe gerektiriyordu. Hz. Peygamber, amcası Ebû Tâlib ile birlikte katıldığı ticaret seferleriyle[16] bu dünyanın içinde yetişti. Bu yolculuklar ona farklı toplumları tanıma ve ticareti yakından öğrenme fırsatı verdi. İnsanlar genç yaşlarından itibaren mallarını Hz. Peygamber'e emanet eder, anlaşmazlıklarda hakemliğine başvururdu. Mekkeliler ona "el-Emîn"[17], yani "güvenilir kişi" demişlerdi. Özsağır'a göre, sağlıklı piyasaların en önemli sermayelerinden biri güvendir[18]. Güven olmayan yerde ticaret zorlaşır, güven olan yerde daha rahat ilerler. Resûlullah'ın kazandığı güven soyut kalmamış, bu güven Hz. Hatice ile yollarının kesişmesini sağlamıştır.

Mekke'nin saygın ve varlıklı tüccarlarından biri olan Hz. Hatice, ticari işlerini yürütmek üzere güvenilir kimselerle çalışırdı. Hz. Muhammed'in dürüstlüğü ve güzel ahlâkı kendisine ulaşınca[19] mallarını Şam'a götürmesi için ona teklif sundu. Teklifi kabul eden Peygamberimiz Hz. Hatice'nin sermayesiyle yaptığı ticaret seferini başarıyla tamamladı. Hz. Hatice'nin hizmetinde bulunan Meysere'nin anlattıkları[20] da onun üstün ahlâkına işaret etmişti.

---

[13] Buhârî, İcâre, 2 / Hadislerle İslâm, c. 5, s. 40.
[14] Buhârî, Büyû', 15 / Hadislerle İslâm, c. 1, s. 648.
[15] Buhârî, Zekât, 50 / Hadislerle İslâm, c. 5, s. 35.
[16] ETHEM RUHİ FIĞLALI, "EBÛ TÂLİB", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-talib (10.09.2026).
[17] Kanbaz, İ. (2022). HZ. PEYGAMBER'İN KİŞİLİĞİNİN TEMEL BİR BİLEŞENİ OLARAK EL-EMÎN SIFATI. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31, 1-13.
[18] Özsağır, A. (2007). *Ekonomide güven faktörü*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(20), 46-62.
[19] Güzel, A. (2012). "Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'le Evliliği, Çocukları ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme". İSTEM, 19, 57-100, s. 64.
[20] Şimşek, M. (2022). "Nübüvvet Öncesi Hz. Peygamber'in Bilgi Zemini", s. 73.

Hz. Peygamber'in çalışma ahlâkında öne çıkan kavramlardan biri de ihsandır. İhsan,[21] bir işi Allah'ın huzurunda olma bilinciyle en güzel şekilde yerine getirmektir. İhsan, dış denetimden önce vicdan denetimini esas alır**.** Asıl değerli olan şey yapılan işin helâl olması ve dürüstçe yapılmasıdır. Hz. Peygamber kazancı kadar harcamayı ahlâkî bir mesele olarak görmüştür. Ona göre "*zenginlik*, *mal çokluğu değildir; asıl zenginlik, gönül tokluğudur*".[22]

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in hayatı, İslâm'ın çalışma anlayışını ortaya koymaktadır. İslam'ın hedeflediği ekonomik düzen, güvenli ve adil bir topluluktan oluşmaktadır. Her alanda olduğu gibi burada da önemli olan Allah'ın razı olacağı şekilde yaşamaktır. Hz. Peygamber'in çalışma hayatı, bize neyi nasıl kazanacağımızı ve kazancımızın bizi nasıl daha iyi bir insan hâline getireceğini öğretir. Başarı, Allah'ın rızasına uygun bir hayat yaşamakta aranmalıdır. Böyle bir iktisat anlayışı Müslümana en yakışandır.

Kaynakça

Algül, H. (1996). *Mescid-i Kubâ*. TDV İslâm Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/mescid-i-kuba#1

Azizova, E. (2007). *Hz. Peygamber döneminde çalışma hayatı ve meslekler*. Marmara Universitesi (Turkey).

Bulut, M. (2020). *Medeniyet Ve İktisat*. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 16(59), 96-137.

Çağrıcı, M. (2000). *İhsan*. TDV İslâm Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/ihsan--iyilik

Çakırtaş, M. (2020). *Hz. Peygamber Dönemi Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı. MEYAD Akademi*, *1*(2), 182-200.

Fığlalı, E. R. (1994). Ebû Tâlib. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 10, ss. 237–238). https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-talib

Güzel, A. (2012). *Hz. Hatice'nin Hz.Peygamber'le Evliliği, Çocukları Ve Aile Hayatı Üzerine Bir Değerlendirme.* İSTEM, 19, 57-100.

Hadislerle İslam (https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/)

Kanbaz, İ. (2022). *Hz. Peygamber'in Kişiliğinin Temel Bir Bileşeni Olarak El-Emîn Sıfatı.* Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31, 1-13.

Kaya, N. (2017). *Medine tarihçisi Semhûdî (ö.911/1506) ve Vefâü'l-Vefâ adlı eseri* (Tez No. 481419) [Yüksek lisans tezi, MARMARA ÜNİVERSİTESİ]. Ulusal Tez Merkezi.

Özsağır, A. (2007). *Ekonomide güven faktörü. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 46-62.

Şimşek, M. (2022). Nübüvvet öncesi Hz. Peygamber'in bilgi zemini. İçinde *Hz. Peygamber'in Çocukluğu ve Gençliği* (ss. 72–74). SAMER Yayınları.

Tüysüz, C. & Hıra, Z. (2018*). Hz. Muhammed Döneminde Medine'de İktisadi Hayat*. *Journal of Turkish Research Institute*, (63), 447-484.

[21] Çağrıcı, M. (2000). 'İhsan'. TDV İslâm Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/ihsan--iyilik (10.09.2026).

[22] Buhârî, Rikâk, 15; Müslim, Zekât, 120.